

УДК. 384.15

Ірза Л. В., спеціаліст вищої категорії
ВСП «Бердянський коледж ТДАТУ»

ТЕХНОГЕННИЙ ТУРИЗМ ЯК ВИД ВІДПОЧИНКУ І СКЛАДОВА ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ТУРИСТИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО»

Анотація. Стаття розкриває питання вивчення техногенного туризму при викладанні дисципліни «Туристичне краєзнавство». Застосування техногенного туризму розглянуто на прикладі міста Кривий Ріг. Автор наголошує, що при вивченні дисципліни великого значення має застосування краєзнавчих знань.

Ключові слова: туризм, техногенний туризм, туристичне краєзнавство, краєзнавчий матеріал, краєзнавчі знання .

Постановка проблеми полягає у тому, що мета сучасної освіти – це система цінностей, які потрібно сформулювати у сучасних студентів. Із – поміж цих цінностей - любов до рідного краю, уміння осмислювати події та навколишню дійсність, застосовувати туристично – краєзнавчі знання у повсякденному житті .Туристичне краєзнавство взаємодіє сьогодні не тільки із туристичними дисциплінами, а й застосовує цілу низку міждисциплінарних підходів, використовуючи зокрема й надбання загального краєзнавства та техногенного туризму . Наголошуємо , що такого роду взаємодія не є виявом особливостей розвитку окремо взятої дисципліни, вона співзвучна загальним тенденціям розвитку сучасної науки взагалі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Нині спостерігається зростання кількості краєзнавчих видань , у тому числі туристичного спрямування. Серед них праці : Любіцевої О. О., Мальської М. П., Петранівського В.Л., Рутинського М.Й., Бабарицької В. К., Панкової Є.В. . та ін. На тлі підвищеної уваги науковців до проблем туристичного краєзнавства питання техногенного туризму розглядаються у публікаціях. Лакомової О. Й., Казакової Т. А., Мещаніна І.І., Поповича С., Смаль В.В., Смаль І. В та ін.

Формування цілей статті полягає у формуванні у студентів фахового розуміння геопросторових особливостей формування та просування на національний ринок місцевого туристичного продукту , а також сутнісних рис туристичної спеціалізації окремих регіонів України (у даному випадку –це техногенний туризм Кривбасу)

Виклад основного матеріалу. Останнім часом відбувається об'єктивне зростання ролі й значення краєзнавчих знань. Повною мірою це стосується туристичного бізнесу і туристичної освіти, де краєзнавчий компонент є одним зі стрижнів базової підготовки.

Вивчення рідного краю — важливий елемент освітнього процесу у вищих навчальних закладах. Багатогранне й різноманітне життя рідного краю дає невичерпний цікавий наочний матеріал для навчання і виховання студентів, допомагає поєднувати теорію з практикою, конкретизувати найскладніші абстрактні поняття, зробити їх дохідливішими, більш життєвими. Знання особливостей історії, природи та господарства рідного краю дає можливість ефективніше формувати знання та уявлення про різні види туризму. Вони є засобом конкретизації особливостей та закономірностей, які вивчаються в інших туристичних дисциплінах. Краєзнавчий принцип дає можливість викладачеві будувати роботу за дидактичним правилом — від відомого до невідомого[9].

На сьогоднішній день існує гостра необхідність розвитку внутрішнього туризму на базі місцевих ресурсів. Для старих промислових регіонів, одним з яких в нашій державі є Кривбас, найперспективнішим напрямом є техногенний туризм. З позицій ландшафтного підходу техногенний туризм — це туризм, де об'єктами виступають промислові антропогенні ландшафти — кар'єри, відвали, шахтні поверхневі провальні утворення, підземні шахтні ландшафти та виробничі структури (заводи, фабрики, комбінати, шахти, шурфи, електростанції)..

Техногенний туризм сформувався з метою використання в туropolераторській діяльності техногенних об'єктів, порушених ландшафтів, технічних систем різного походження та стану експлуатації.[11]

На прикладі техногенного туризму також можна прослідкувати значення туристичного краєзнавства як навчальної дисципліни. Розглянемо техногенний туризм міста Кривий Ріг, місто гостро потребує покращення екологічної ситуації, а для цього необхідні кошти, тому ознайомимось із техногенним туризмом, як одним із заходів, що вплине на сучасний стан речей.

Рекреаційно-туристична діяльність є, безперечно, найменш шкідливою альтернативою господарського використання довкілля. Усвідомлення існування такого впливу спів-пало в часі з великомасштабним природоохоронним рухом, який розглядає процес рекреаційно-туристичного освоєння певної території в такий спосіб і в такому масштабі, які дозволяють підтримувати збереження довкілля у незмінному вигляді. [1]. Ринкова економіка вчить добре рахувати гроші, і заробляти їх у всіх можливих, а іноді, і, неможливих ситуаціях. Тому пропонуємо розглянути техногенний туризм як одну із статей доходів у місцевий бюджет. Традиційний масовий туризм не зовсім відповідає вимогам природоохоронного руху. Пошук більш оптимальних шляхів розвитку туризму і дружнього ставлення до природного середовища призвели до появи таких понять, як «природний», «сільський»,

«пригодницький», «науковий», «освітній», «культурний», «аграрний», «екологічний» туризм. Усі ці терміни об'єднуються під гаслом альтернативного туризму [5]. Розглянемо ще один його вид - техногенний туризм в контексті екологічного туризму. Техногенний туризм не пов'язаний з масовим, для нього характерні малі туристичні потоки, дисперсність та орієнтація на не урбанізовані території.

Техногенним туризмом слід вважати туризм, що розвивається на порушених природних ландшафтах (кар'єрах, відвалах, шламосховищах, деградованих землях), які відвідуються з метою споглядання ландшафтів та милування ними, а також дослідження та вивчення природних процесів: відродження ґрунту та його утворення, процеси фізичного і хімічного вивітрювання, зміни баричного ступеня, а також дає можливість реально оцінити масштаби діяльності людини та впливу на природу, прослідкувати відновлення природної рівноваги.

Техногенний туризм - це вид активного організованого відпочинку в межах антропогенно змінених територій, де поряд із науково-пізнавальними, культурно-виховними і спортивно-оздоровчими функціями, увага акцентується на зв'язки між природним та соціальним середовищем, на наслідках антропогенного тиску, набуваються навички гармонійних стосунків між людиною та природою, формується ресурсозберігаючий стереотип поведінки на рівні особистості [7].

Люди, що люблять техногенний туризм - люди із особливими інтересами. Як правило, вони добре інформовані, незалежно мислячі, цікавляться пізнанням природи, усвідомлюють необхідність її збереження, шукають і прагнуть нового досвіду, самореалізації. Такі туристи не зважають на труднощі, не вимагають розкішних готелів та обслуговування, а насолоджуються красою природи і новими знаннями [4].

Часто сучасний вигляд деградованих земель вражає в повному розумінні, і такі перетворення можливі лише при великому бажанні людей. Маються на увазі клумби ромашок на території шахт, на Тернівських відвалах мешкають дикі косулі та вепри, були помічені і вовки. Це яскраві свідчення появи компромісу між природою та діяльністю людини, який можна використати у розвитку техногенного туризму. Разом з тим туристи можуть реально прислужитися справі збереження природи. Досить поширеним серед свідомих і досвідчених туристів є поєднання мандрівки із збиранням корисної інформації для організаторів маршруту (про пожежі, вирубані ділянки, загиблі молоді насадження, порушення відновлювальних процесів, тощо) з прибиранням території. У техногенному туризмі можна виділити підгрупу пригодницького техногенного туризму, мається на увазі спуск до шахти, кар'єру, такі заходи складають перспективний сегмент на-

ціонального туризму. Детальний аналіз особливостей альтернативного туризму, і середнього техногенного, дає змогу добре зрозуміти, як можна поєднувати сучасне захоплення туризмом із природоохоронною діяльністю та створенням джерел прибутків для природоохоронної діяльності в межах міста Кривий Ріг [6].

У наш час туристичне краєзнавство стає більш динамічною наукою. Значення краєзнавчої складової вбачається в умінні відображати різні взаємопов'язані елементи дійсності рідного краю, унікальність природи, систему розселення етнічних груп, які склалися історично, особливості розвитку господарства і духовної культури. Таким чином, у рідному краї взаємодіють не лише природа і господарство, а й самі люди, які освоюють природу. Для міста Кривий Ріг особливо характерний прояв взаємодії людини і природи, який виявляється у створенні ландшафтів техногенного походження, що кардинально відрізняються від природних.

Уже майже сто років проводять гірничодобувні роботи у місті Кривий Ріг і тому за цей період природа встигла відновити певні території, які на сьогодні є природним середовищем для життя диких тварин та рослин, місцем, де можна спостерігати унікальні природні процеси, а також на цих об'єктах добре видно історію розвитку галузі промисловості, удосконалення технологій. Техногенні ландшафти є також змістовним об'єктом для проведення навчальних екскурсій, які допомагають реалізувати складові пізнавального інтересу студентської молоді [8].

Методи вивчення розвитку техногенного туризму у контексті дисципліни «Туристичне краєзнавство» запозичені із краєзнавства. Це методи досліджень - картографічний, спостереження, історичний, моделювання, математичний, анкетний, експедиційний тощо. Під час краєзнавчих досліджень також проводять збирання та систематизацію інформації про взаємозв'язок людини й суспільства з природним середовищем, збирають природні зразки (геологічні, ґрунтові, біологічні), предмети матеріальної культури та інші дані про рідний край.

Обов'язкове використання у викладанні набутих краєзнавчих знань — головне призначення навчального краєзнавства. Поряд із навчальною, краєзнавчий матеріал виконує виховну та розвивальну функції, адже сприяє вихованню в студентів любові до рідного краю, відповідального, гуманного ставлення до природи й праці людей. Розвивальна функція краєзнавчого матеріалу полягає в стимулюванні та розвитку пізнавальних інтересів студентів, їх спостережливості. На основі живого спостереження об'єктів і явищ здійснюється сприйняття, розкриваються закономірності, проводяться узагальнення, робляться висновки й формуються знання, необхідні для практичної діяльності. Досвід переконує, що краєзнавчий матеріал, здобутий мето-

дом студентських спостережень і самостійних робіт, поживляє процес сприйняття на заняттях, робить його цікавим, допомагає глибше зрозуміти наукові поняття, розширює розуміння навколишньої дійсності, вчить активно впливати на неї. Використання краєзнавчого матеріалу — засіб зв'язку навчання туристичного краєзнавства із життям, трудовою діяльністю населення рідного краю, засіб активізації пізнавальної діяльності студентів у процесі навчання. Саме краєзнавчий підхід дозволяє студентській молоді якнайкраще пізнати свою «малу батьківщину» як невід'ємну складову частину незалежної України, одержати знання про природні й культурні багатства краю, формує любов до своєї місцевості, допомагає виховувати й зміцнювати почуття патріотизму й національної єдності. Навчання з використанням цього матеріалу полегшує засвоєння студентами наукових понять і закономірностей, сприяє глибокому й міцному засвоєнню основних туристичних знань. [9].

Значення краєзнавчої складової в навчанні полягає і в тому, що вивчаючи рідний край студенти набувають і закріплюють навички пошукової, дослідницької роботи, розширюють туристичні знання. Розвиток туристичного краєзнавства тісно переплітається з розвитком загального краєзнавства, тому туристичне краєзнавство є дієвим засобом здійснення міжпредметних зв'язків та активізації освітнього процесу. Краєзнавча робота, яка проводиться під час техногенних екскурсій і туристських походів містом Кривий Ріг, є найбільш ефективною позаурочною формою вивчення рідного краю. Завдяки краєзнавчим спостереженням відбувається активне засвоєння студентами навчального матеріалу й набуття ними навичок, необхідних у житті. Техногенні екскурсії — це туристичне краєзнавство, завдання і зміст якого відповідають плану освітнього процесу навчального закладу. Студенти беруть участь у цій справі на добровільних засадах, під час подорожей та експедицій вони збирають краєзнавчий матеріал, проводять різноманітні спостереження за місцевими явищами й об'єктами. Зібраний під час техногенних екскурсій і туристських подорожей краєзнавчий матеріал активно використовується під час участі студентської молоді у міських, обласних та всеукраїнських краєзнавчих конкурсах.

Висновки. Отже, зважаючи на помітний розвиток туризму в Україні та вдосконалення системи туристичної освіти є підстави стверджувати, що навчальні обрії туристичного краєзнавства будуть розширюватись. Опанування основами туристичного краєзнавства слід також розглядати у контексті формування професійної культури фахівця з туризму, формування базового рівня знань щодо характерних рис територіальної організації та спеціалізації туристичної сфери регіонів України. А краєзнавчий принцип навчання і надалі буде використовуватись при викладанні цієї дисципліни,

сприяючи засвоєнню навчального матеріалу, даючи змогу студентам набутися умінь дослідницького характеру, готувати їх до практичної діяльності.

Бібліографічний список:

1. Тютюнник Ю.Г. К методологии антропогенного ландшафтоведения // Геогр. и природ.ресурсы - 1989. - № 4. - С. 130-135.
2. Шищенко П.Г. Прикладная физическая география. - К.: Вища шк., 1988. - 192 с.
3. Панов І. Екологічний туризм// Краєзнавство. Географія. Туризм. - № 11 (64). - 1998.3.
4. Попович С. Витоки вітчизняного туризму // Краєзнавство. Географія. Туризм. - № 35 (136-137).-1999.
5. Смаль В. В., Смаль І. В. Світовий досвід розвитку екологічного туризму // Український географічний журнал. - № 4. - 2003.
6. Казаков В.Л. Антропогенні ландшафти Кривбасу // Різноманіття ландшафтних комплексів України та шляхи їх раціонального використання і збереження: методологічні і прикладні аспекти. Зб. наук, праць наук. конф. - Київ, 2000. - С. 41-46.
7. Матеріали Міжнародної наукової конференції молодих вчених «сучасний стан та якість навколишнього середовища окремих регіонів» 1-3 червня 2016 р.,Одеса , України
- 8.Мещанін І.І Техногенний туризм – вид активного відпочинку , що поєднує навчання з життям // Теорія і практика сучасної науки , 24-25 листопада 2017 р.,Чернівці
- 9.Петринка Л. Розвиток пізнавального інтересу учнів до географії // Краєзнавство. Географія. Туризм. - № 6 (803). - 2014.3
- 10.Парфіненко А. Ю. Туристичне країнознавство як навчальна та наукова дисципліна // Географія та туризм .- 2010 . – Вип. 6 .- С. 90-96
11. Лакомова О.Й., Казакова Т. А. Особливості організації техногенного туризму: досвід Кривого Рогу// Регіональний туризм: стратегія,ресурси,перспективи розвитку.-Дніпр, 2016 .-321 с.

Irza L.V. Technogenic tourism---as a kind of vacation and the part of studying the subject “Touristic Local Studies”

Summary. The article discusses the question of studying technogenic tourism during teaching the subject “Touristic Local Studies” Usage of technogenic tourism is considered on the example of the town Kryvy Righ.The author pays attention the usage of Local Studies knowledge is very important during studying of this subject.

Key words. Tourism, Technogenic tourism , Local Studies,Local Studies material, Local Studies knowledge.